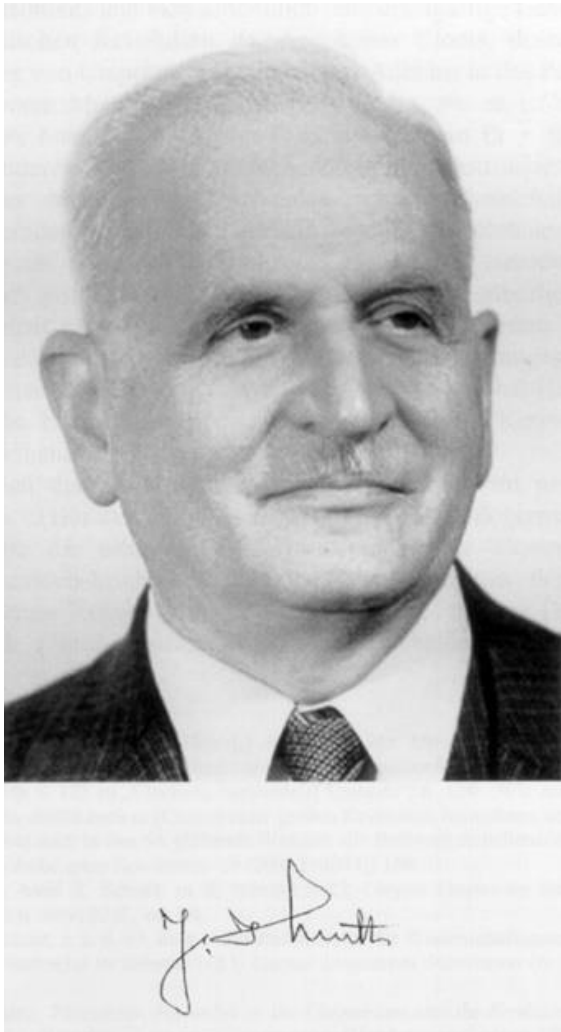

Ján HARMATTA (* 25. 12. 1862 Dobšiná † 3. 1. 1930 Budapešť)

Vynálezca, konštruktér a priemyselník zhmotňujúci svojimi technologickými inováciami bohaté železiarske tradície Spišsko-gemerského rudohoria, spišskopodhradský filantrop s početnými verejnoprospešnými aktivitami. Bol autorom 55 doposiaľ známych patentov z oblasti zvárania a spracovania kovov rozšírených po celom svete. Svojím patentom na bodové odporové zváranie umožnil prvú výrobu zváraných autokarosérií najmodernejšou technológiou, na ktorej Henry Ford postavil základy sériovej produkcie automobilov. Tento princíp sa dodnes využíva vo všetkých automobilkách sveta, vrátane tých našich. Podobne stále aktuálne sú vynálezy nášho technického génia uplatnené vo výrobe kovových barelov, reťazí a pri zváraní plynových potrubí priebežným švovým odporovým spôsobom, či jeho patent na upevňovanie koľajníc na podvaly.

Cech zvaračských odborníkov v Trnave ho nazval slovenským Edisonom. Svojou invenciou je porovnateľný s takými osobnosťami svetového významu, akými sú, pôvodom zo Slovenska, Jozef Murgaš, Ján A. Segner, Aurel Stodola... Napriek tomu je život Ing. Jána Harmattu ešte veľmi málo preskúmaný a jeho dielo temer zabudnuté. Vie sa, že Harmattovci

pochádzajú z vetvy nemeckých hostí, ktorí prišli v 14. storočí do Dobšinej. Ján študoval v rokoch 1881 – 1882 na Banskej univerzite v štajerskom Leobene. V roku 1888 pôsobil v akciovej spoločnosti Krompašské železiarske ťažiarstvo na Starej Maši v Krompachoch, ktoré bolo v tých časoch najväčším producentom železa v Uhorsku. Onedlho zbieral skúsenosti v železiarňach vo Weissenfelse (doposiaľ prosperujúce ako KITO Weissenfels) v južnom Tirolsku, odkiaľ podával od roku 1896 (už ako 34-ročný) svoje prvé patenty na výrobu reťazí z drôtu a na výrobu kovových sudov. Len čo získal primeranú prax, a podanými patentmi, vynálezmi, či zváraním nadobudol finančné prostriedky, založil svoju vlastnú továreň (A.s. JÁN HARMATTA, Tovarňa pre elektrické svarovania) v roku 1901 v Spišskom Podhradí. V roku 1912 v nej zamestnával 200 ľudí pri výrobe klincov, reťazí, kovových barelov a nádrží, drôtených matracov, rúr, ale aj zväracích strojov pre ich výrobu, a to súdobo najmodernejšou technológiou. V tomto období vzniklo v Spišskom Podhradí najsilnejšie centrum elektrického zvárania v Európe, ktoré sa postupne vyvinulo na modernú fabriku svojho druhu. Svetoznáma sa stala najmä po tom, keď jej majiteľ zaviedol výrobu elektrických zväracích strojov vlastnej konštrukcie, ktoré mali takú úroveň, že sa vyvážali do Ruska, Rakúska a Nemecka. Do Spišského Podhradia chodili Američania, Angličania, Japonci aj iní oboznamovať sa s touto technológiou.

Ťažisko života i práce Jána Harmattu bolo v Spišskom Podhradí, ale presah jeho prínosov pre priemyselnú revolúciu v Rakúsko-Uhorsku je priam celosvetový. Inicioval zdokonalenie výroby reťazí zváraním na blízkom Spiši, v Gelnici, ktorá bola ich hlavným výrobcom. V roku 1914 založil továreň v Spišských Vlachoch. Pôsobil však pri zakladaní závodov, inovovaní a modernizácii výroby v omnoho širokom priestore: v Budapešti, vo Vítkoviciach, dodnes nie je jasné kde inde... V rokoch 1922 – 1923 sa zaslúžil o verejné elektrické osvetlenie na jednosmerný prúd z dynamo poháňaného parným strojom v jeho továrni v Spišskom Podhradí.

Harmattova fabrika stála neďaleko jeho secesnej vily (miestnymi obyvateľmi nazvanej Harmatovec – neďaleko Rybníčka) kde žil v bezdetnom manželstve so svojou manželkou Rozáliou (1873 – 1926) pochádzajúcou z rodiny modrotlačiaru Alfréda Stellera, známou svojou silnou altruistickou tradíciou. Po smrti manželky jeho úspešná firma pôsobila do roku 1928. O ďalšie dva roky umrel i on sám. Po spopolnení vo Vítkoviciach uložili urnu s jeho popolom vedľa jeho manželky. Nad ich hrobom ešte stojí bronzová, cintorínu dominujúca, socha anjela od jeho priateľa, secesného sochára Alexeja Luxa (1883 – 1941), rodáka zo Spišského Podhradia. Po bokoch dominantného súsošia stáli kedysi ešte dvaja smútiaci anjeli. Zo súsošia zostal už len jeden anjel, sklonený nad symbolickou urnou s reliéfom portrétu továrníka Harmattu. Dnes je uložený v pamätnej izbe zriadenej mestom roku 2012. Do ďaleka sviatiaca vila je novým majiteľom pekne zreštaurovaná. Z areálu továrne, ktorej strojné vybavenie bolo roku 1948 vyvezené do Maďarska, je zachované iba torzo pôvodných objektov s komínom. Hoci v roku 1985 bol areál bývalej továrne zapísaný do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu, v roku 2009 bolo zrušené jeho vyhlásenie za národnú kultúrnu pamiatku z dôvodu zániku jej pamiatkových hodnôt.

(DB)